

GAPAR AİTİEV'İN SANATI ÜZERİNE

Çağatay Akengin¹

Prof. Dr. Кыргыз Түрк "Манас" университети, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Кыргызско-Турецкий университет "Манас",
KyrgyzTurkish Manas University, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, çağatay.akengin@manas.edu.kg, Orcid ID: 0000-0002-2170-8708

Adilet Canapilov²

Öğrt.Gör. Кыргыз Түрк "Манас" университети, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Кыргызско-Турецкий университет "Манас",
KyrgyzTurkish Manas University, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, adilet.canapilov@manas.edu.kg, Orcid ID: 0000-0001-9068-0326

Akengin, Çağatay; Canapilov, Adilet. "Gapar Aitiev'in Sanatı Üzerine". Kalemîşi, 21 (2022 Güz): s. 113–117. doi: 10.7816/kalemisi-10-21-02

ÖZ

Bu araştırmada Kırgız resim sanatının öncü sanatçılarından Gapar Aitiev'in hayatı ve eserlerinden kesitlere yer verilmiştir. Sanatçının eserleri ile ilgi eleştirilerden bazıları ele alınmış ve Kırgız resim sanatına olan katkılarına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırgızistan, Gapar Aitiev, manzara, portre

Makale Bilgisi:

Geliş: 17 Mayıs 2022

Düzeltilme: 19 Temmuz 2022

Kabul: 2 Ağustos 2022

Giriş

Kırgız Ulusal Sanat'ının şekillenmesinde önemli bir yeri olan Gapar Aitiev, 28 Eylül 1912'de Oş Bölgesi, Tuleiken ilçesi (şimdiki Kara-Suu ilçesi) Teleyken köyünde doğdu, 16 Aralık 1984'de vefat etti.

Frunze'deki Kırgız Pedagoji Teknik Okulu'nu bitirdikten sonra Celalabad'da iki yıl öğretmenlik yaptı. Frunze'ye dönerek S.Çuykov ile çalışmalarını sürdürdü. Bu çalışmalar Aitiev'in sanat hayatının şekillenmesinde büyük ölçüde belirleyici oldu.

Gapar Aitiev sanat eğitimine 1920'lerin sonunda Obratsov'un Frunze'deki küçük sanat atölyesinde başladı. Burada ilk derslerini aldı ve doğadan çalışmalara yöneldi. Birkaç yıl sonra genç sanatçı, Moskova Sanat Okulu'nda çalışmalarına devam etti ve manzara ressamı N.Krymov'dan dersler aldı.

1934 yılında Çuykov'un aktif desteğiyle Kırgızistan'da Sanatçılar Birliği kuruldu. Chuikov Sanatçılar Birliği'nin kurucusuydu. Ülke tarihindeki ilk sanat sergisinde ilk profesyonel Kırgız sanatçı Gapar Aitiev'in eserleri sergilendi. Bu olay sanatçının hayatında tarihi bir an oldu (Kudryavtseva O, 2022).

Aitiev, Chuikov'la birlikte bugün Kırgız Ulusal Güzel Sanatlar Müzesi olarak bilinen müzenin kuruluş çalışmalarında önemli rol oynadı ve müzeye sanatçının adı verildi.

Gapar Aitiev'in Eserleri

1930'lu yıllar Aitiev'in sanat anlayışında önemli bir dönüm noktasıdır. Çalışmalarında birkaç konu üzerinde yoğunlaşan sanatçı, sıradan insan hayatını, üzüntülerini, sevinçlerini, çalışmalarına konu edinmiştir. "Dinlenen Çiftlik İşçileri" ve "İşçiler" adlı çalışmaları bu konuları ele aldığı en önemli eserler arasında yer almaktadır.

Sanatçı manzara resimlerinde; doğayı yaratıcı bir şekilde yorumlamakta ve güzellik, uyum arayışlarını canlı bir üslupla aktarmaktadır. Bu özellikler "Orto-Oruktu Boğazı" (1956), "Hasat Olgunlaşırken" (1956), "Issık Göl'de Bir Gece" (1954) ve "Dağlarda Bir Akşam" (1958) gibi resimlerde açıkça görülmektedir. Bu resimlerin isimleri sadece nerede yapıldıklarını değil, aynı zamanda sanatçının doğayı nasıl algıladığını da gösteren önemli örneklerdir.

1960'lı yıllar Aitiev'in sanatın da önemli bir yer tutar. Bu dönem de sanatçının imgelerinde yeni arayışlara girdiği ve farklı bir plastik dil oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Aitiev, Kırgız manzara resim geleneğini sürdürmekle birlikte renk kullanımında sadeleşmeye gider. "Dağlarda Taç" (1960), "Mountain Dales" (1969) ve "Calcağar Hayvanat Bahçesi" (1969) gibi resimler sanatçının bu dönemine ait örneklerdendir (Bokonbayev, 29-33).

Aitiev'in çalışmalarını incelediğimiz de portre çalışmalarının sanat hayatında önemli bir yeri olduğunu görmekteyiz. Kırgız Ulusal resim sanatının, portre örneklerinin yine Gapar Aitev ile başladığını söylemek de mümkün. Sanatçının portrelerinde salt benzetme kaygısının dışına çıktığı, kıyafetler ve metaforlarla anlatımını güçlendirdiği görülür. Aitev'in eserlerinde; bu anlatım dilinin çalışmalarının geneline yansıdığı da söylenebilir.

Resim 1. G. Aytiev "Musa Bayetov'un Portresi"
95X70 T.Ü.Y.B. 1949 y.

Resim 2. G. Aytiev "Tarlada Tandır"
100X130 T.Ü.Y.B. 1972

Sanatçının en iyi eserlerinden biri olarak kabul edilen "Tarlada Tandır" resmi bir taslağın büyük bir felsefi temaya dönüştüğü bir çalışmadır. Her şey genelleştirilmiş, tesadüfi olan her şey ortadan kaldırılmış ve geriye sadece öz kalmıştır. Ön planda, tarlanın ortasındaki bir tepenin üzerindeki binalar görülür. Gölgelekli, tandırlı ve bacalı bir yazlık tarla mutfağı. Tarlada, işçilere daha yakın bir yerde, kilden yapılmış, yapımı ve kullanımı kolay bir tandır ocağı bulunmaktadır. Tandırın başında kırmızı şalını başına gevşekçe bağlamış bir kadın yer almaktadır. Çalışma günü sona ermiş ve kadınlar başlarının üzerinde pamuk balyaları taşıyor. Ekinlerin hasat edildiği yerlerde tarlalar kırmızı aşı boyası ile boyanmış gibi görünüyor. Henüz hasat edilmemiş yerlerde yeşil renk hâkim. Uzakta, tepede binalar hâlâ görülebiliyor, ağaçlar ise yolun kenarında yer alıyor. Bu dekoratif çalışmada, ulusal Kırgız manzarasının ruhunu oluşturan felsefi kavramların "cennet ve yeryüzü"nü uyumlu bir kombinasyonu görülmekte. Çoğu zaman yeryüzü pragmatizmiyle net, gökyüzü ise tuhafılığıyla fantastiktir. Bu durum, gökyüzü ve yeryüzünün yer değiştirdiği izlenimini uyandırıyor. Yukarıda gün batımı tasvir edilmiş, gökyüzünde açık gri-mavi bulutlar yer almaktadır. Yerde ise, tuhaf şekilleri ile ön plana çıkan fantastik yapıdan dumanlar yükseliyor (Kırgız Ulusal Sanat Müzesi, 2022).

Resim 3. "Dağlarda Akşam"
76X136 T.Ü.Y.B. 1958

Sanatçı bu çalışmasında ayrıntılara yer vermemiş, resim de yer alan bilgi objelerini genel bir çerçeve de ele almıştır. Resim de yer alan ana unsurlar vurgulanmış ve ayrıntılar ince farklarla aslına sadık bir şekil de resmedilmiştir. Ön planda bir traktör ve bir sıra sürülmüş tarla görülmekte ve koyun sürüsüyle bir çoban ise düz bir hat üzerinde yer alıyor. Resme toplumsal gerçekçilik açısından bakıldığında Sanatçının, resim aracılığıyla Cumhuriyet'in tarım ve hayvancılık ekonomisinin birliğini gösterme çabası içerisinde olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra insan faaliyetlerinin dönüştürdüğü manzara, görkemli doğa manzarası ile bir uyum içerisinde. Dönemin Kırgızistan'ının felsefesini taşıyan bir çalışma olduğu da görülmektedir (K.U.S.M,2022).

**Resim 4. G. Aytiev, Cakul Kocakmetov, "Akınlar"
2,06x3,06 T.Ü.Y.B. 1956-1957 yy.**

"Resim iki bölüme ayrılmıştır. Sol da yer alan halk müzisyenleri halk kıyafetleri içinde tasvir edilirken, sağ da modern Avrupa kıyafetleri içindeki figürler yer alıyor" (Alina Matvienko) Farklı dönemlere ait figürlerin yer alması da dikkat çekiyor. Bu durum yeni ve geleneksel olanın iç içe geçtiğinin ve geleneklerin modern kültür üzerine etkisi olarak değerlendirilebilir.

Ekaterina Lazunova'ya göre; esere hâkim renk, müziğin gizemini ve çağın ruhunu mistik bir şekilde yansıtmaktadır. Resmin derin içeriği sadece görünür olanları değil aynı zamanda iç mekânın dış özelliklerini kostümler ve kompozisyon aracılığıyla izleyiciye aktarır. "Duyulur" ve açıkça "algılanabilir" müzikal ve şiirsel tonlamaların ortaya çıktığı bir resimdir (2021).

Altmışlı yıllar sanatçının güçlü ve olgunlaştığı yıllardır. O yılar da yapılan "Çobanlar" adlı eseri önemlidir. İnsanların karakterlerinin açıkça kristalize edildiği ve doğa ile insanların bir araya geldiği, mükemmel bir şekilde oluşturulmuş ve gerçekten iyimser olan bu resim Kırgızistan'ın vazgeçilmez şiirsel görüntüsüdür.

Gapar Aitiev, yapmış olduğu çalışmalarla, manzara türünün önde gelen ustalarından biri olmuştur. O yıllara ait en iyi peyzajlarından olan "Öğlen" ve "Göle Doğru" resimlerinde sadece doğanın durumunu ele almakla kalmamış, insanların duygu ve düşüncelerini de açığa çıkarmayı başarmıştır. Aitiev'in "Dağlara Giden Yol", "Çu Vadisinde Sonbahar", "Kırgız Denizi" ve "Çiftliğin Eteklerinde" adlı eserleri de Kırgız manzara resminin önemli eserleri arasında yerini almıştır (Moslova, 1957).

Sonuç

Kırgız resim sanatının öncülerinden olan Gapar Aitiev; günümüz Kırgız resminin temellerini atmış ilk Kırgız ressam olarak kabul görmektedir. Yapmış olduğu çalışmalar da Kırgız doğasını yalın bir dille ele almış ve kendine has bir üslup oluşturmuştur. Portrelerinde de kendine has üslubuyla dikkat çeken sanatçı; çalışmalarında gelenekten beslenmiş ve bunu çağının ruhuna uygun bir şekilde aktarmıştır.

SSCB sonrası dönemde Kırgız Cumhuriyet'inin ulusallaşma çabalarında Aitiev; bir başlangıç noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanatçı; Cengiz Aytmatov, Kasım Tınıstanov gibi Kırgız edebiyatının önemli şahsiyetlerinin yanısıra alanında önemli işlere imza atarak, Ulusal Kırgız sanatında yerini almıştır.

Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te yer alan Kırgız Ulusal Güzel Sanatlar Müzesi, öncü Kırgız sanatçıları arasında yer alan Gapar Aitiev'in adını taşımaktadır. Müze plastik sanatlar alanında farklı disiplinlerden pek çok sanat eserini bünyesinde barındırmakta ve Kırgız sanatının belleğini oluşturmaktadır.

Aitiev'in Kırgız sanatına katkıları günümüzde de hala güncelliğini korumakta ve ülke sanatına yön vermektedir.

Kaynaklar

https://artmuseum.kg/galleries/32/show_painting?locale=ru

https://artmuseum.kg/galleries/108/show_painting?locale=ru

https://www.vb.kg/doc/419242_vklad_gapara_aytieva_v_razvitie_kyrgyzskoy_jivopisi_ostaetsia_bescennym.html

Мослова Л. (1967) Изобразительное Искусство Киргизии, Фрунзе: издательство Кыргызстан

ON ART OF GAPAR AITIEV

Çağatay AKENGİN, Adilet CANAPILOV

ABSTRACT

In this research; the life and works of Gapar Aitiev, one of the leading artists of Kyrgyz painting art, are included. Some of the criticisms of the artist's works are discussed and his contributions to Kyrgyz painting art are mentioned.

Keywords: Kyrgyzstan, Gapar Aitiev, landscape, portrait